

İzlendiğinizi bilseniz, İnternet'ten vazgeçer misiniz?

BM tarafından iki yıl önce, “temel bir insan hakkı” olarak gösterilen İnternet, güvenlik, suç ve suçlularla mücadele gerekçeleriyle açık-gizli, yasal-yasal olmayan yollarla izlenip denetleniyor. Ulusal düzenlemelerin işe yaramayacağına inanan uzmanlar, BM ve AK ilkelerini esas alan bir yapılanmaya gidilmesi ve çalışmaların güvenilir bağımsız uzmanlarca denetlenmesini öneriyor.

Aslıhan Bozkurt

İngilizce’de “uluslararası ağ” anlamına gelen “İnternational network” sözcüklerinin birleştirilmesinden oluşan İnternet, dünya genelindeki bilgisayar ve ağları birbirine bağlayan elektronik iletişim ağı. Aslında çok yeni bir teknoloji olan İnternet, 40 yılı geçkin bir geçmişe sahip. İnternet de, diğer birçok iletişim teknolojisinde olduğu gibi askeri hedef ve amaçlarla ortaya çıktı. İlk kez 1969’da, Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) askeri amaçlarda kullanılmak üzere Amerika Savunma Bakanlığı ve üniversitelerin işbirliğiyle geliştirilen “İleri Araştırma Projeleri Yerel Ağı (Advanced Research Projects Agency Network- ARPANET)”, İnternet’in temelini oluşturdu. ABD, sadece 15 bilgisayarın birbirine bağlı ve özel kullanıcılara kapalı olan bu ağı; savaş ve hatta nükleer saldırıda yok olmayacak bir sistem oluşturma ihtiyacı için planladı. 1975’te ARPANET işlevsel bir ağ konumunu aldı ve birçok organizasyon bu ağı katılınca İnternet de popülerleşmeye başladı. İnternet, 1982’de bütün ağların bir araya gelerek bir “ağlarağı” inşa etmelerini öngören İletim Denetim Protokolü/İnternet Protokolü’nün (Transmission Control Protocol/ Internet Protocol- TCP/IP) imzalanmasıyla ana şeklini kazandı. 1984’te Alan İsim Sistemi (Domain Name System-DNS) kullanılmaya başlandı. 1992’de ise “Dünya Çapında Ağ” anlamındaki World Wide Web (www) ile birlikte İnternet, artık devletler, şirketler ile kişisel kullanıcıları içerecek şekilde milyonların kullanımına açıldı.

Başlangıçta yoğun olarak askeri ve akademi dünyasının kullandığı İnternet, artık bilgi çağı toplumlarının her kesimi için hayatın vazgeçilmez ve en önemli parçası. Bugün İnternet, insanlara çok farklı bir iletişim ortamı yaratırken dijitalleşen iletişim sistemleri dünyanın küreselleşme sürecine önemli bir ivme kazandırıyor. Günümüzde insanlar, İnternet erişiminin temel insan haklarından biri olduğunu düşünüyor. Hatta GlobeScan’ın 2010’da BBC için yaptığı araştırmada, Finlandiya ve Estonya’nın İnternet erişimini insan hakkı olarak kabul ettiği belirtilirken Türkiye, Meksika, Brezilya ve Güney Kore, İnternet erişiminin temel hak olmasını en çok destekleyen ülkeler oldu. Mart 2011’de ise Birleşmiş Milletler, (BM) İnternet’in “temel bir insan hakkı” olduğunu açıkladı. BM İnsan Hakları Konseyi tarafından yayınlanan raporda, birçok ülkede İnternet’in filtre koyularak engellendiği anımsatılarak hükümetler, “İnternet bağlantısını engelleyecek bir

yasa oluşturmamaları” konusunda uyarıldı. Avrupa Konseyi (AK) ise Nisan 2011’de gerçekleştirdiği konferansta onayladığı “İnternet’in Evrenselliğini, Bütünlüğünü ve Açıklığını Korumak ve Geliştirmek” başlıklı kararıyla İnternet erişimini Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne ekledi.

Resmi olmayan ve tarafsız yapısıyla İnternet, küresel düzeyde kişilere haberleşme özgürlüğü sağlarken özellikle iktidar odakları (devlet ve şirketler) bu ortamdaki bilgiyi merkezi bir biçimde işleme ve yönetmek istiyor. Çünkü İnternet’ten devletler, şirketler, bireyler aynı anda yararlanıyor. Sınırsız ve özgür yapısıyla denetlenmesi oldukça zor olan İnternet, kimi hükümetler, firmalar ve bazı sivil toplum kuruluşları tarafından kontrol ediliyor. Bazı durumlarda kişilerin bazı bilgilere özgürce ulaşması çeşitli yollardan engelleniyor, bazen de tüm İnternet akışı izleniyor!.. Mailler okunuyor, sohbet programlarında akan mesajlar taranıyor, paylaşımcı siteler kapatılıyor, dava açılıyor, sindiriliyor...

Bu arada özellikle son yıllarda uluslararası antlaşmalarla kurulan İnternet’in herkesin paylaşım yapabildiği bir bilgi havuzu ve devletleri aşan bir alan olduğu, hiçbir ulusa ait olmadığı, sahibinin hem “Kimse” hem de “Çok sayıda insan ve kurum” olduğu görüşü dillendiriliyor. Hatta İnternet’in nasıl çalışacağı ile ilgili yapıları belirleyen kuruluşlar ve hiçbir hükümetin, İnternet üzerinde hak iddia edemeyeceği, İnternet’in sahibinin gerçek kullanıcılar olduğu vurgulanıyor. Ve İnternet, izlendiği ve izlenmeye uygun yapısı nedeniyle eleştiriliyor.

Açık-gizli, yasal- yasal olmayan yollarla izleniyor

İki yıl önce BM tarafından “temel bir insan hakkı” olarak gösterilip Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne eklenen İnternet, tüm dünyada ulusal güvenlik, suçu önleme, suç ve

suçlularla mücadele gerekçeleriyle açık veya gizli, yasal ya da yasal olmayan yollarla izlenip hem kontrol ediliyor hem de denetleniyor. Son olarak Ağustos 2013’te, Ulusal Güvenlik Ajansı’nın (National Security Agency-NSA), Amerika Birleşik Devletleri’nin İnternet trafiğinin yüzde 75’ini izlediği iddia edildi. Türkiye, İnternet erişiminin temel hak olmasını en çok destekleyen ülkelerden olmasına rağmen konuyu hâlâ öncelikleri arasına alabilmiş değil. Türkiye’de de sanal ortam izleniyor. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu’na (BTK) bağlı Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı (TİB) İnternet iletişiminin de denetiminden sorumlu. TİB’in İnternet Dairesi’ndeki sistem, 25 bin İnternet kafe ve 30 milyonu geçen İnternet abonesini izleyebilecek kapasitede. Mahkeme kararıyla istenen e-posta, MSN ve Yahoo Messenger gibi anlık mesaj programlarının kayıtları tutuluyor. TİB savcılarının soruşturulmasını istediği hem cep, hem ev telefonlarından atılan kısa mesajlar (SMS) ile İnternet’teki elektronik haberleşme araçlarının (elektronik mail, Messenger) kaynağını belirleyip verebiliyor. Bir e-mail’in nereden atıldığını bulabilmek için IP, yer sağlayıcıdan (İnternet sitesinden) alındıktan sonra bu IP’yi kimin kullandığı erişim sağlayıcıdan öğrenilebiliyor. Peki, izlendiğinizi bilerseniz bile, İnternet’ten vazgeçmek mümkün mü? Sanırım bu sorunun yanıtı, kesinlikle “Hayır” olur. Temel insan haklarından sayılan, “haberleşmenin mahremiyeti”ni ortadan kaldıran iletişimin izlenmesi, her şeylerinin bilindiği düşüncesiyle kişilerde psikolojik sorunlar yaratıp paranoya dönüşebiliyor. Bu nedenle kişiler, dönem dönem ciddi huzursuzluklar yaşayabiliyorlar ama tüm dünyada ve Türkiye’de İnternet’ten vazgeçmek, uzak kalmak pek mümkün değil. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, geçen yıl Türklerin yarısından fazlası (yaklaşık yüzde 55) bilgiye erişim için aile

üyeleri, komşu, okul ve iş arkadaşı yerine İnternet’e başvurdu. Ayrıca, bilgisayar kullanımı ortalama 8, İnternet kullanımı ise 9 yaşına düştü. 16-74 yaş grubundaki tüm bireylerin yüzde 39,5’i, düzenli olarak İnternet kullanıyor.

TBD BİLİŞİM Dergisi olarak bu ay “Dosya” sayfalarımızda “İnternet’in izlenmesi, izlemenin amacı, yasal dayanağı, yarar ve zararları, izlenmemenin mümkün olup olmadığı ile izleme için tarafların önerdiği en uygun model” konusunu ele aldık. Bu kapsamda kanunla İnternet’e ilişkin görevler verilen Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı’nın (TİB) bağlı olduğu Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) Başkanı Dr. Tayfun Acarer, Bilkent Üniversitesi Endüstri Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Mustafa Akgül ve Ankara Barosu Bilişim Kurulu Başkanı Avukat Nihad Karslı ile görüştük. Ayrıca Başkent Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Timur Karaçay’ın “İnternet yönetimi” başlıklı yazısını da Dosya sayfalarımızda okurlarımızla paylaştık. BTK Başkanı Dr. Acarer, İnternet’in sınır tanımazlığının, dünyada ortak bir sanal dünya düzeni kurulmasını dayattığını vurgularken sanal ortamda anonimiteyi yücelten yaklaşımların ulusal ve uluslararası düzenin kurulmasını geciktirdiğini anlattı. “Biz kullanıcı tarafındayız. Mailler kimler tarafından, hangi yöntemlerle ve nasıl izleniyor tam olarak bilemiyoruz. Bilmek de istemiyoruz” diyen Acarer, “Eğer sektörde üretici ve pazarlayıcı olarak yoksanız, kuralları koyma konusunda etkinliğiniz oldukça düşüktür” dedi.

Genel anlamda suç ve suçlularla mücadele kapsamında izlenmeler söz konusu olabildiğini belirten Acarer, özel maillerin, meşru ve yasal bir gerekçeye dayanmadan paylaşılmasının tasvip edilemeyeceğini vurguladı. Yerli iletişim sistemleri üretemeyen ülke kullanıcılarının risk altında olduklarına dikkat çeken Acarer, sanal dünyada da kullanıcıların sınırının bir başkasının haklarını ihlal noktasıyla sınırlı olduğunu altını çizdi.

Bilkent Öğretim Üyesi Doç. Akgül, devletlerin refleksinin İnternet’i kontrol etmek olduğunu anımsatıp uluslararası normların gelişip uygulanmasının zaman alacağını belirtti. “İnternet, haberleşme ve mahremiyet”in temel insan hakları olduğunun altını çizen Akgül, devletlerin, ulusal güvenlik, suçu önlemek gerekçelerini kullanarak açık veya gizli, yasal ya da yasal olmayan yollarla İnternet’i izleyip dinlediğini ve bunun “pek çok boyutta” tehlike oluşturabileceğine dikkat çekti. İzlemeyi önlemek için ulusal ve uluslararası alanda BM ve AK ilkelerini esas alan bir bakış açısıyla bir yapılanmaya gidilmesini öneren Akgül, ilgili yazılım ve planların kamuoyunun güvendiği bağımsız uzmanlarca denetlenmesi gerektiğini belirtip “Çözüm, yönetim ilkeleri uyarınca, yurttaşlar olarak aktif olmamızda” dedi. Bilişim hukukçusu Karslı ise, izlemenin bireysel yararın üzerinde toplumsal bir koruma için bağımsız mahkeme kararları ile yapılabileceğini vurguladı. Kamu dışında izlemenin ancak kişinin bilgilendirmesi ve özel izni ile yapılabileceğini söyleyen Karslı, her şeylerinin bilinmesinin psikolojik sorunlar yaratıp paranoya düşüreceğine işaret etti. Öncelikle İnternet’in temel haklar kapsamında Anayasa’ya girmesini isteyen Karslı, bireye karşı karşı işlenen suçlardan korunmak için ICANN gibi sivil uluslararası topluluk kurulmasını önerdi.

İnternet izleniyor

ne yapmalı ■